

Nina Perger

Vlado Kotnik. Trans(spol)nost. Arheologija trans/vednosti.

Ljubljana: Krtina, 2022.

523 str., (ISBN 978-961-260-151-5), 40 EUR

V času, ko diskurzi in prakse, povezani s spoli in delanjem spolov, vključno s transspolnostjo, vse intenzivneje zavzemajo svoj prostor v družbenopolitičnem in civilnodružbenem smislu, tako v smislu intenziviranja raznolikosti praks kot tudi v smislu izrazitejših poskusov marginaliziranja transspolnosti, se zdi, da znanstvene tematizacije pojava transspolnosti specifično v slovenskem prostoru nekoliko zaostajajo, vsaj v primerjavi z mednarodno znanstveno produkcijo. Transspolna vednost je v zahodnem prostoru polja znanosti od devetdesetih let 20. stoletja razmeroma institucionalno konsolidirano akademsko polje, kar pa ne pomeni, da je kot tako tudi razbremenjeno vseh izzivov in poskusov devalorizacije v smeri »manj znanstvene« znanosti, tako znotraj polja znanosti kot tudi zunaj njega. Z delom, ki je predmet te recenzije in katerega namen je primarno ponuditi »panoramski razgled po relevantni transspolni učenosti« (str. 13), pa ta vednost, kot zapiše avtorica, potrka »tudi na vrata slovenske akademije« (str. 13).

Delo, ki sestoji iz štirih obsežnejših vsebinskih sklopov – trans vednosti, trans zgodovin, trans teorij in trans medijev –, v osnovi zasleduje podrobnejši popis družbenozgodovinskih praks tematiziranja in konstituiranja pojava transspolnosti in »življenja« transspolnosti v različnih registrih. Prva dva dela vključujeta nepogrešljiv pregled delovanja zgodovinskih oblastnih režimov, od produkcije institucionalne vednosti o transspolnosti, ki se s svojimi učinki patologiziranja odklonov od spolnih in seksualnih norm še posebej tesno vpenja v produkcijo vednosti medicine, do seksologije, zlasti kot se je razvijala na prelomu 19. v 20. stoletje. Ključni doprinos slednje je, kot izpostavi avtorica, v tem, da pojav spolne neskladnosti začne obravnavati kot svojstvenega, in ne v okviru seksualne nenormativnosti (homoseksualnosti) oziroma v okviru poskusa »posnemanja heteroseksualnosti« (str. 74). Ob bok tovrstnim tematizacijam avtorica postavlja – prav tako nepogrešljivo – obravnavo zgodovinskih praks *živetih* spolnih nenormativnosti, od antičnih transspolnih dinamik do baročnega »igranja s spolom«, če izpostavimo le dve izmed mnogih obravnavanih, ki so, kot opozori avtorica, vendarle vsaj v nekaterih primerih tudi pomembno zaznamovane z družbenorazrednimi pogoji (str. 159). V tretjem delu avtorica podrobno obravnava pretekla in sodobna teoretska orodja – od že omenjene seksološke teorije do bolj družboslovno in humanistično zaznamovanih teoretskih aparatov, vključno z interakcijsko, identitetno in feministično teorijo –, tako z vidika njihovih omejenih dometov v premislekih o transspolnosti kot tudi z vidika njihovih doprinosov h kasnejšemu formiranju transspolnih študij. Pri tem avtorica poglobljeno in natančno popiše tenzije in omejitve tam – v nekaterih (trans izključujočih) feminističnih pristopih, kvirovskih in gejevsko-lezbičnih študij –, kjer jih z vidika teoretskih sorodnosti ter bližnjih srečanj s primežem spolnih in seksualnih normativnosti, ki prečijo »subjekte« in »objekte« preučevanja, morda ne bi pričakovale, in kjer bi, ravno obratno, pričakovale,

kot zapiše Ahmed (2016: 34), »naklonjenost kladiv«, ki *skupaj* preoblikujejo svet, ki se upira realnosti spolne in seksualne raznolikosti. V zadnjem delu avtorica ponudi podroben popis medijske in kulturne produkcije, povezane s transspolnostjo in spolno nenormativnostjo – tudi v Sloveniji –, ki prehodi dolgo pot od molka in nevidnosti do senzacionalističnih upodobitev in nenazadnje, predvsem od devetdesetih let prejšnjega stoletja naprej, v kompleksnejše in realnejše upodobitve v literaturi in filmih ter na odrih in televiziji. Pri tem je tovrstne produkcije, kot izpostavlja avtorica, pomembno misliti ne le same po sebi, temveč tudi oziroma predvsem v povezavi s širšedružbenimi učinki – formiranja odnosa do transspolnosti v širši javnosti –, pa tudi, nenazadnje, z upodabljanjem izkušenske dimenzije transspolnosti, ki je pomenljiva tudi z vidika samoraziskovanja lastne spolne zaznamovanosti in spolne identitete.

»Zgodovinski pregled transspolnih manifestacij« (str. 137) je še posebej pomenljiv, in sicer vsaj z dvojnega vidika. Prvič zaradi tega, ker s samim prikazom zgodovinske kontinuitete »situacij spolne spremenljivosti, dvoumnosti in neskladnosti« (str. 138) nasprotuje družbeno prevladujočim težnjam po zdravorazumskosti v relaciji z razumevanjem spola, ki se zgošča okoli in v strukturi spolnega binarizma in ki je, bourdieuevsko (Bourdieu 2010: 4), osnovana na sočasnosti dveh medsebojno podpirajočih se procesov, namreč ahistorizacije in naturalizacije, s pomočjo katerih se družbena konstrukcija spolov prikrije kot družbenozgodovinski produkt in prikaže kot tisto »najbolj naravno v družbenem redu«. Povedano drugače, s historizacijo transspolnih manifestacij v njihovi raznolikosti avtorica ponuja orodja za denaturalizacijo spola včeraj in danes, obenem pa z njo prikaže, da v sodobnih živetih transspolnih manifestacijah – v nasprotju z idejami o LGBTIQ+ indoktrinacijah, agendah in domnevnem »pohodu« LGBTIQ+ ideologij skozi družbene institucije in iz tega izpeljanih domnevnih grožnjah o razpadu družine, nacije, civilizacije – ni moč najti niti neke nove grožnje obstoječemu (spolnemu) redu niti neke specifične posledice posebne dekadenc(e) sodobne družbe. Drugič, zgodovinska kontinuiteta spolne nenormativnosti, še posebej takrat, ko jo sočasno, vzporedno ali zaporedno spremlja tudi obravnava oblastnih režimov, ki poskušajo – tudi ali pa predvsem s sklicevanjem na avtoriteto znanosti – podrežati to, kar se percipira kot odklonsko in kar se skozi percepcije, podprte z močjo celotnega družbenega reda in njegove normativnosti, tudi (oziroma še) vzpostavlja kot tako, kaže na konstantnost brbotanja spolne nenormativnosti in/ali transspolnosti, ki primežu spolne (in seksualne) normativnosti kontinuirano in vsaj v delu uhaja(ta).

V relaciji z obema zgoraj obravnavanima vidikoma – odkritih in skritih stalnic dominacije, povezanih s spolom (gl. npr. Bourdieu 2010), pa tudi konstantnih upiranj – pa delo z razgledom po zgodovinskih in sodobnih produkcijah institucionalne vednosti, ki je še posebej v preteklosti, v določeni meri pa tudi v sodobnosti, na primer v okviru trans izključujočih feminizmov kot najbolj očitnem primeru, delovala kot podaljšek (cis) normativnosti, utrjevanja s spolom povezanih norm in hierarhičnih razmerij med oblikami vednosti (znanstveno posvečena vednost v relaciji s praktično vednostjo), po svoje kliče tudi k odgovornosti pozicioniranj in praks znotraj akademskega sveta.

Avtorica ob sistematičnem pregledu intelektualnih in teoretskih predhodnic transspolnih študijev, ki so s svojimi teoretskimi prelomi, zamiki, obrati in oplajanjimi formirali

tako imenovane transspolne episteme, tj. znanstveno validirane »sistemske transspolnosti vednosti« (str. 87), ki producirajo vednost o transspolnosti »od zgoraj navzdol«, izpostavi tudi pomen t. i. (akademske) vrnitve transspolne vednosti. Slednjo obravnava kot podrejeno in podjarmljeno vednost v smislu podrejenosti vednosti, ki (in kot) jo proizvajajo transspolni ljudje »kot akademski in intelektualni agensi« (str. 89) in kot ne-akademski agensi v smislu praktične, akterske vednosti (str. 90), na drugem mestu pa ob bok slednjim v kontekstu transspolne vednosti oziroma njenega najnovejšega korpusa – transspolnih študij – pridodaja tudi »cisspolno eruditsko vednost« (str. 103). Če vnaprejšnji predsodek, ki pogosto bremeni »cisspolno vednost« o transspolnosti (še posebej takrat, ko se formira mimo doprinosa transspolnih oseb, in takrat, ko se formira s pokroviteljstvom sorodnih manjšinskih vednosti), »ni popolnoma neutemeljen«, kot zapiše Bourdieu v povezavi z razmislekom o lastnem analitskem delu, povezanim z moško dominacijo (2010: 132–135), s čimer se seveda strinjamo, pa se vendarle pojavlja premislek o tem, v kolikšni meri je problem vednosti o transspolnosti v sami cisspolnosti znanstvenice oziroma teoretičarke, na kar nas lahko napeljuje raba izraza »cisspolna vednost«. Ali ni nemara osrednji problem domnevno »cisspolne vednosti« v tem, da znanstvenoanalitsko delo ni docela in celovito opravljeno – k čemur je po svoje tudi družbeno spodbujeno –, predvsem z vidika (nepremišljene ali ne docela premišljene) rabe tistih »miselnih orodij« (Bourdieu 2010: 134), ki so pravzaprav proizvod samih spolnih struktur družbenega reda, ki se jih ravno skuša (pre)misлити, tj. cisnormativnosti. Če slednje drži, potem je problematična točka pravzaprav vednost, ki ne misli samih danih prevladujočih družbenih pogojev spolnega reda, temveč meje svojih misli strukturira po njihovih mejah in znotraj njih, ne pa sama spolno zaznamovana pozicija po sebi. V vsakem primeru pa je – tako na ravni *homo academicus* kot tudi na ravni *homo ordinarius* (str. 241), torej tako na ravni agensa akademskega življenja kot tudi na ravni agensa vsakdanjega življenja in njenih praks – ključna, kot zapiše avtorica, generalizirana »deciseseksizacija« sveta (str. 65), vključno z miselnimi orodji, s katerimi preučujemo svet, katerega del smo tudi same.

Pričujoča recenzija je v doseganju svojega namena zagotovo necelovita, saj je delo *Trans(spol)nost: Arheologija trans/vednosti* obsežno, izčrpno in širokopotezno, zato je prikaz narejen po podobnem načelu, kot se avtorica dela loteva svojega projekta z vidika zgodovinskega pregleda »predtransspolne dobe«, tj. po načelu »odbiranja« (str. 137). Nedvomno pa gre za prispevek, ki je, še posebej upošteva je nekolikšno zaostajanje »življenja« znanstvene transspolne vednosti v slovenskem prostoru v primerjavi z zahodnim prostorom, toliko pomembnejši, ne le za samo področje transspolne vednosti in tudi ne le za njej sorodne vednosti, temveč – še posebej v luči diskusije družbene umeščenosti institucionalne produkcije vednosti – za vednost kot tako. S tega vidika naj trk tovrstnega dela na vrata slovenske akademije odzvanja.

Literatura

Ahmed, Sara (2016): An affinity of hammers. *TSQ: Transgender studies quarterly*, 3 (1–2): 22–34. DOI:10.1215/23289252-3334151.

Bourdieu, Pierre (2010): *Moška dominacija*. Ljubljana: Založba Sophia.